

Från Svea till Frithiofs saga.

Finlands förlust 1809 hade avslöjat bristfälligheterna i den svenska staten. Man hade sökt bot genom att avsätta konungen, den formellt ansvarige för nederlaget och de svåra tiderna. En ny regeringsform hade införts, men trots reorganisationen hade inga tecken på en nyvaknad nationell styrka försports. Intermezzot med den danskfödde tronföljaren hade inte lämnat några spår mer än ett ytterligare avslöjande av rikets förfall. Hans begravning följdes av oroligheter.

Inom de ledande kretsarna utbredde sig känslan av att en radikal pånyttfödelse av nationen krävdes, och det var en spekulativ i denna stämning, som lyckades, när marskalk Bernadotte 1810 valdes till svensk tronföljare.

Under dessa år upptog utrikespolitiken huvuddelen av intresset. Arméernas utrustning, kriget och frederna drog uppmärksamheten från de inre problemen.

Med Wienkongressen likviderades det Napoleonska kejsardömet, men samhället på vilket det vilat, stod kvar. Bourgeoisien inom alla länder omfattade fortfarande den franska revolutionens sociala idéer, och den ständigt fortgående industriella revolutionen skiktade obevekligt om förmögenhetsförhållanden och samhällsklasser. Den segrande l'ancien régime mötte detta revolutionens samhälle i en strid, som blev desto mera förbittrad som icke blott samhällsgrupper med divergerande materiella intressen, utan även stats- och samhällsåskådningar, vilka voro olika till fundament och mål, stodo emot varandra.

Även till Sverige nådde ekot av striderna, men mot sättningen blev mindre skarp. Landets i viss mån föråldrade ekonomiska struktur i förening med de ålderdomliga for-

merna för den politiska verksamheten hade försenat utvecklingen. De samhällsgrupper, som hade möjlighet att i riksdagen göra sig gällande, voro socialt så pass enhetliga, att riksdagsdebatterna behärskades av vad som i stort sett var skiftningar av samma åskådning. Detta var isynnerhet utmärkande för politiken under de s. k. »menlösa tiderna», årtiondet 1815—1825. Men allteftersom de ekonomiska motsatserna blevo märkbarare, och allteftersom man under inflytande av utlandets politiska tänkande kom till insikt om motsättningen mellan de olika samhällsgrupperna, gled de stridande partierna alltmera isär. Det definitiva brottet kom med Carl Henrik Anckarsvärds och Johan Gabriel Richerts representationsförslag 1830. Dess mål var att förlägga den politiska makten i helt nya händer, medelklassens. Med stigande skärpa fortsattes kampen under 1830-talet. Den kulminerade vid riksdagen 1840—1841.

De politiska opinionernas skiftning under de tre första årtiondena efter 1809 illustreras synnerligen väl av den utveckling, som Tegnér genomgick.

Tegnér hade under hela sin tidigare produktion visat ett livligt intresse för de samtida tilldragelserna i världspolitiken. Men hans diktning hade länge ringa betydelse som opinionsbildande faktor. Först då han med Svea vann Svenska akademiens stora pris, skedde häri en förändring.

Då marskalk Bernadotte valdes till svensk kronprins, utgjorde hans militära duglighet en av hans största tillgångar i konkurrensen med de övriga tronföljarekandidaterna. Man förväntade av honom, att han skulle taga revansch för Finlands förlust. Men Karl Johans planer gingo redan från början i en annan riktning. Han ville utnyttja Rysslands behov av fred med Sverige och förvärva dess stöd för en erövring av Norge¹. Hans strävan gick ut på att söka vända den revanschlystna opinionen inom de ledande kretsarna.

¹ Karl Johans ställning som svensk kronprins var i första hand beroende på hans förmåga att skaffa Sverige ersättning för Finland; i andra hand sökte han genom anknytningen till Ryssland minska de risker, som hans

I vilken mån regeringen och kronprinsen medverkat vid utformandet av direktiven för »Sveas» omredigering år 1811 låter sig inte i detalj bestämma, men genom Rosensteins och Adlerbeths förmedling förmåddes Tegnér att omarbета sin dikt så, att den icke blev helt främmande för regeringens utrikespolitiska program. Tegnér skriver visserligen till Rosenstein om »det ringa sambandet mellan poesi och politiska förhållanden för dagen», men erkänner samtidigt, att »ett eller annat ställe i politiskt avseende torde kunna anses stötande»¹.

De huvudsakliga underhandlingarna med Tegnér om Sveas omarbetning fördes från Svenska akademiens sida av Gudmund Göran Adlerbeth. Han framställde förslag till versifikatoriska förbättringar och avslutade sin kritik med en diskussion av diktens politiska innebörd. Den »varsamhet, som tidens skick och fäderneslandets ställning kräva», föranleder honom att framställa vissa erinringar. Tonen är för aggressiv. »I stället tror jag tanken böra därhän vändas, att ju större förlusterna äro, ju mera bör nationalandan liksom koncentrera sig att försvara vad övrigt är, att göra fäderneslandet stort även inom trängre gränser, att med liv och blod bevara en ännu vördad självständighet, att genom endräkt mångdubbla styrkan av ett minskat antal armar, att skapa nya tillgångar till sann välmåga genom renhet i seder, idoghet o. s. v.»². Tegnér omarbetade Svea i enlighet med de av Adlerbeth redigerade instruktionerna: — »underkastar jag mig gärna även häruti akademiens rättelser och skall söka begagna mig härav»³. Så insköts det parti av Svea, vars ledande tanke var uppmaningen att »inom Sveriges gräns erövra Finland åter».

dynasti löpte, i dess egenskap av revolutionärt borgerlig familj av Napoleons nåde. I likhet med Napoleon sökte han komma bort från sitt — ur legitimistisk synpunkt — misstänkta förflutna.

¹ Tegnér till N. von Rosenstein den 12 dec. 1811.

² Från Svenska akademien översänt förslag till rättelser i Svea med G. G. Adlerbeths handstil.

³ Tegnér till N. von Rosenstein den 12 dec. 1811.

Svea kom så att i viss mån bli uttryck för ett annat idéinnehåll än i sin ursprungliga version. Den hade varit en klar revanschdikt, men genom omarbetningen förlorades sammanhanget mellan diktens olika delar. Dess huvudtanke var fortfarande aggressiviteten mot Ryssland, men tack vare att det mest arroganta partiet mildrats, kunde den uppfattas såsom en allmän uppmaning till nationell självprövning. »För kronprinsen gällde det att avspänna revanschbegäret mot Ryssland. Karl Johan hade den 5 november 1810 vid sitt första möte med ständerna givit parollen för den nya politiken. »Freden är det enda ärorika mål för en vis och upplyst regering», sade han; »det är icke en stats vidd, som utgör dess styrka och dess självständighet; det är dess lagar, dess handel, dess arbetsflit och framför allt dess nationalanda. Sverige har, det är sant, gjort stora förluster; men det svenska namnets ära har likväl därav ej lidit. Underkastom oss försynens beslut och påminnom oss, gode herrar och svenske män, att Gud lämnat oss jord, tillräcklig för vår bärgning, och järn att oss försvara!»¹

Den politiska inspirationskällan var densamma för Svea som för götiska förbundets verksamhet. Ett förkrossande nederlag syntes äventyra Sveriges bestånd som självständig stat. Den nordiska kraften, menade man, hade försvunnit och ersatts av de sydliga folkens vecklighet. Förfädrens stora egenskaper hade försvunnit, och i stället härskade partikiv, njutningslystnad och trålasinne.

Den märkligaste politiska händelsen under åren 1813—1815 var Norges erövring. Som förut nämnts var Karl Johans militära duglighet hans främsta tillgång vid kandidaturen

¹ Hur aktuell den tankegång var, som låg inkluderad i uttrycket »inom Sveriges gräns erövra Finland åter», framgår bl. a. av argumenteringen för byggandet av Göta kanal vid riksdagen 1809. Såväl av kanalens anhängare som dess motståndare framhölls denna synpunkt. Borgmästare Ullberg, en av kanalprojektets motståndare, uppmanade borgarståndet att icke biträda det äventyrliga förslaget utan genom andra, nyttigare åtgärder bidra till att förverkliga »det sköna uttrycket: Finlands erövring inom Sveriges gränser».

till tronföljareposten. Hans radikala omorientering av den svenska utrikespolitiken hade väckt missnöje inom vida kretsar. Hans prestige, måhända hans nyvunna kronprinsvärdighet var beroende av att hans strävan kröntes med framgång. Tanken om Norges erövring var ett ofta uppdykande projekt i den svenska politiken och i och för sig icke ny, även om den inför intrycket av händelserna 1808—1809 hade skjutits åt sidan av motsättningen till Ryssland. Den fysiskt-geografiskt fattade tolkningen av tanken om de naturliga gränserna hade givit erövringsplanerna stödet av en vetenskaplig teori, och den begynnande skandinavismen inom de bildade kretsarna anvisade en mjukare form för föreningens verkställande men försvarade också ett hårdhänt militärt ingripande.

Kriget mot Danmark var ingalunda populärt, men den snabba framgången försonade opinionen och stärkte Karl Johans ställning. Den koncilianta form, i vilken underhandlingarna fördes från svensk sida, sedan norrmännens svaga militära motstånd hade brutits, bidrog också till Karl Johans popularitet. Unionen firades även av den litterära världen. Såväl Geijer som Tegnér bidro bland många andra till firandet av segern. Med »Nore» uppnådde Tegnér i viss mån att bli föreningens officiella bard, fastän han ursprungligen skrivit sin dikt med ett helt annat mål för ögonen. Den ideala trestatsskandinavism, grundad på samförstånd mellan de tre nordiska folken, som Tegnér där ställt mot Karl Johans förmodade erövringslusta, hade genom förhållandenas makt blivit officiell politik¹.

Krigen 1813 och 1814 återupprättade Sveriges ställning i Europa; de hade lett till Norges förvärv. Därmed försvann det nationella mindervärdighetskomplex, som var den bärande kraften i göticismens idévärld. »Folk, som ärvt hjältars land», hade visat, att de inte glömt deras dygder. Tegnér hade i sin mån kämpat för nationalärans upprättande. Han

¹ Docenten Viktor Svanberg har i Skandinavismen i Tegnér's »Nore», Samlaren, Ny följd, Årgång 13 (1932), detaljerat utrett tillkomsten och den politiska effekten av Nore.

hade för att använda ett uttryck av honom själv — med »Phebi båge» kämpat för segern 1814.

I och med att »skammen» från 1809 hade blivit avtvådd, trängde nya frågor fram i den svenska politiken. Friheten, av Tegnér alltid fattad som individens frihet, hade i Wienkongressens Europa ersatts av folkens och staternas frihet från den franska hegemonien. Inom de olika länderna knötos individerna fast vid kollektiv såsom stånd eller yrkeskorporationer. Tegnér reagerade. För honom ter sig nu tiden såsom styrd i första hand av den katolska reaktionen.

Hans höghet har klätt sig till tiggaremunk,
och hans blick är orolig och skum.

Svärd förer han icke, den adlige hjälte,
men radband i hand och en dolk i bälte.¹

»Pack» och »pöbel» stödjade hans välde. En trivial tidsålder har efterträtt den strålande napoleonska aeran. Man lider av »engelska sjukan». Hjälden, Napoleon, har besegrats av de många. Det är samma motsatsställning mellan heroen och de många, som man möter i en annan dikt från samma tid, i Karl XII. Konungen tecknas som en »rese». »Dvärgalåt» omger honom.

Reaktionen, stödd på massan, hade fällt Napoleon. Den politiska inställning, som Tegnér företrädde i Nyåret 1816, vann inte samma förståelse som göticismen och det nationella framtidsperspektivet i Svea. Han diktade här icke om något för den svenska opinionen brännande problem².

¹ Nyåret 1816. — Av ett visst intresse är i detta sammanhang en jämförelse med Geijers inställning till reaktionen i Europa. Det var just reaktionens doktriner om människornas samhörighet, som bestämde hans ståndpunktstagande mot den franska revolutionens individualistiska frihetsideal.

² Tegnér's ovilja mot reaktionen, fattad som en massrörelse, vilar på en riktig iakttagelse. Bourbonernas reaktion mot Napoleon var ett försök att utnyttja parlamentarismen i sin tjänst. »Engelska sjukan», d. v. s. parlamentarismen, accepterades av den franska reaktionen som den användbaraste metoden att vrida makten ur den napoleonska bourgeoisiens händer. Till den ändan sökte ultras utvidga valrätten till att omfatta de av prästerskap och ämbetsmän regerade lägre folklagren (Se Barthélemy, L'introduction du régime parlementaire en France sous Louis XVIII et Charles X).

En framträdande roll spelade Tegnér i 1810-talets litterära fejder. Han deltog i striden mellan den gamla och den nya skolan. Jubelfesttalet 1817 och Epilogen 1820 äro de främsta dokumenten för bedömande av hans uppfattning i striden mellan nyromantikerna och vårdarna av de gustavianska traditionerna. De återspegla samtidigt, helt naturligt, hans politiska ställningstagande.

Jubelfesttalet innehåller en detaljkritik av de kämpande skolorna. Tegnér vänder sig mot den tanken, att de litterära fejderna skulle vara utan allmänna intresse. I dikten och filosofien avspeglas tidevarvets avgörande frågor. »Jag betraktar dagens filosoferande partigångare såsom orediga avtryck i vax av tidens stora skådepenning».

Upplysningstidens flacka nyttighetstro hade förlorat sin makt över sinnena, men den närvarande tidens nebulösa filosofiska systemer tillfredsställde icke Tegnér. »Det adertonde seklets hjärtlösa upplysning och det nittondes huvudlösa svärmeri» voro båda av den art, att de måste stöta honom tillbaka. Men han misströstar inte. Ur striden mellan den döende upplysningen och den framväxande romantiken skall framgå en högre och renare kultur.

Trots sin kritik av den litterära och filosofiska moderiktningen tror Tegnér på dess framtid. Det nya tidevarvet har stora fel. Tegnér uttrycker sina känslor i en metafor, som bär vittne om hans individualistiska och herodyrkande sinnelag: »Jag älskar icke dagens hjältar, som med tappert mod slå sig till riddare på den fallne konungens döda lekamen». Men romantiken är dock det ungdomsstarka i motsats till den föråldrade upplysningen.

I slutet av sitt tal ger Tegnér en bild av den nya tidens politiska innebörd. Dess genius är friheten. Den franska revolutionen är ingalunda avslutad, endast dess excesser tillhöra det förflutna. Förgäves skall man försöka vrida tillbaka utvecklingen. »Det gamla återkommer egentligen aldrig i historien.» Framtiden tillhör den lagbundna friheten.

Jubelfesttalet 1817 är en märklig tidsanalys. Tegnér sammanställer nyromantikens litteratur och filosofiska spe-

kulation med den franska revolutionens politiska idéer och betraktar dem som två manifestationer av samma tidsanda. Till det evigt förgångna räknar han upplysningstidens litteratur och den reaktionära statsläran. De båda motsatserna äro var för sig sammansatta av till synes disparata element.

I Epilogen 1820 karakteriserar Tegnér de stridande litterära riktningarna på ungefär samma sätt. Han uttrycker med större eftertryck sina sympatier för klarhet och reda i tänkandet, men huvuddragen i den gamla och den nya tidens fysionomier tecknar han på samma sätt som förut.

Tegnér hade i Jubelfestalet gjort sig till talesman för en förening av gammalt och nytt. Han sammangöt de olika elementen i sin uppfattning till en fastare bild i »Talet på Oscarsdagen 1823», detta fullt i enlighet med den rådande strömningen inom den svenska politiken. Vad som i Jubelfestalet 1817 måhända hade varit ett missförstånd av Europas allmänna läge ifråga om kultur och politik, blev så småningom högsta vishet inom politiken.

I talet på Oscarsdagen analyserade Tegnér ingående den politiska situationen. Han framhöll den teoretiska riktigheten i den franska revolutionens statslära; dock — ansåg han — hade man vid tillämpningen av principerna tagit allt för liten hänsyn till den historiskt givna verkligheten. Å andra sidan hade reaktionen mot det franska överväldet stelnat i idélöst baksträveri. Endast i en förening av dessa båda stridande riktningar kunde tidens problem lösas. Med hänsyftning på föremålet för sitt tal, säger Tegnér, att vissa furstar börja visa förståelse för den ståndpunkt, som han kämpar för. Han fortsätter: »och vi böra hoppas, att de snart överallt skola höra dit; ty de gynnade klassernas anspråk känna snart inga gränser; de tro sig vara allt, därför att de för ögonblicket äro överst... Korteligen, de moderatas parti måste slutligen segra: all verklig politik är i tidens närvarande skick en förmedlande, den är en förlikningsdomstol mellan det nya och gamla: försoning med ett ord är icke blott religionens, utan även statslärans hemlighet.» 1823 hade

kronprins Oscar ingått äktenskap med prinsessan Josefina av Leuchtenberg. Tegnér finner kronprinsens val av maka lyckligt, motiverar denna känsla i talet och uttrycker sina förhoppningar. »Ty i sin börd förenar prinsessan Josefina just de bägge stridande elementer, som nu kämpa om världen, hon sammanbinder den gamla och nya tiden. Hennes furstlige fader är, som mången annan utmärkt man, en son av sina egna bragder: hans stamträd växer på hans svärd, och hans förtjänster äro hans anor. Men på mödernets härstammar hon från ett av Europas äldsta furstehus . . ., i sin födsel förlikar hon alltså bördens och förtjänstens anspråk, furstarnas och folkens fordringar, den gamla tidens stolthet och den nyares krav.» Till slut manar Tegnér: »Bilägg för oss, icke den obetydliga tvisten om några hedar och berg, men den viktigare, den världshistoriska gränstvisterna mellan två kämpande tidevarv! Var oss ett fridstecken mellan det gamla och det nya! Ty du är ett barn av förtjänsten, som bär sig själv; men tillika är du ett barn av det gamla minnet.»

Talet på Oscarsdagen är det retoriska uttrycket för »de menlösa tidernas» politik, den politik, som sökte gjuta nytt vin på gamla läglar och skjuta undan konflikten mellan l'ancien régime och den franska revolutionen.

Under åren 1821—1825 utgavs Frithiofs saga.

Ett av de mest slitna citaten i den svenska litteraturen är kung Beles ord till Helge i dikten »Kung Bele och Thorsten Vikingsson»:

Yvs ej av fädrens ära, en var har dock blott sin;
kan du ej spänna bågen, är han ej din.

De båda versraderna ingå i det förmaningstal, som kung Bele håller till sina söner, när han märker döden nalkas. De äro ett led i en statsrättslig och social teori, som han anser vara nödvändig för en lyckosam styrelse. Vad

kung Bele främst tar sikte på är de frestelser, som konungamaktens utövare voro utsatta för. Han varnar för krigisk äventyrlighet:

Låt styrkan stå som dörrsven vid landets port,
och friden blomstra inom å hägnad ort.
Till skydd blev svärdet givet, men ej till skada,
och sköld är smidd till hänglås för bondens lada.

Konungamakten är av folkets nåde:

Sitt eget land förtrycker dåraktig man,
ty kungen kan allena vad folket kan.

— — — — —
På pelarstoder fyra står himlens rund,
men tronen vilar endast på lagens grund.

Till slut tillbakavisar kung Bele alla anspråk, som grunda sig på bördens:

Yvs ej av fädrens ära, en var har dock blott sin ¹.

Thorsten Vikingsson varnar sin son för det övermod, som kan bringa honom på fall. Det är främst förtröstan på den egna kraften, som kan bringa Frithiof olycka. Konungamakten bör bevaras okränk:

Lyd kungen. En skall styra med kraft och vett;
skum natt har många ögon, men dagen ett.

Hög kraft är gudars gåva; men Frithiof, minns,
att styrkan båtar föga, där vett ej finns.

Tegnér sammanfattar kung Beles och Torsten Vikingssons tal:

Och mycket talte kungen om Frithiofs mod,
Om hjältekraft, som mer är än kungablod.
Och mycket talte Thorsten om glans, som kröner
de höga Nordlands kungar, de Asasöner.

¹ Om Tegnér i den religiöse teckentydaren Helge velat teckna en reaktionär monark av den gängse typen, torde vara ovisst.

Kung Bele riktar därefter en sista maning till de tre unga männen omkring sig, Helge, Halvdan och Frithiof:

Och hållen I tillhopa, I söner tre,
er överman — det vet jag — skall Nord ej se;
ty kraft, till kungahöghet osvikligt sluten,
hon är som mörkblå stålrand, kring guldköld gjuten.

Höghet och kraft förenas. »Kung Bele och Thorsten Vikingsson» är klart antitetiskt uppbyggd. Börden som traditionens väktare är ställd mot förtjänsten, som trotsar på sin egen kraft. Den äldre generationen hade lyckligt övervunnit denna motsättning. Före sin död meddela de gamle sina söner sin erfarenhet och sina råd.

Antitesen blir konflikt, när fäderna äro borta. I kärlekshistorien mellan Frithiof och Ingeborg konkretiseras problemet. När Frithiof friar till Ingeborg, framhåller han, att det varit kung Beles avsikt att genom deras förening knyta bandet fastare mellan konungens ätt och bondesläkten. För att styrka sitt frieri erbjuder han sig att deltaga i rikets styrelse. Tegnér har förberett denna scen genom dikten »Frithiof tager arv efter sin fader». Där framhåller han Frithiofs oerhörda rikedom, som kunde mäta sig med konungasöners. Omgiven av paladiner, med kungligt sinnelag och kunglig livsföring är det endast det furstliga blodet han saknar. Så mycket övermodigare blir därför kung Helges förolämpande svar på Frithiofs frieri.

Då reste sig Helge och talte med hån:
Vår syster är ej för en bondeson.
Nordlandens drotter
må tävla, ej du, om den Vallhallsdotter.

Yvs gärna att hälsas för ypperst i Nord,
vinn männer med handkraft och kvinnor med ord.
Men Odinsblodet
till pris ger jag icke åt övermodet.

Mitt rike behöver du ej ta dig an,
jag skyddar det själv; vill du bli min man,
en plats är ledig
ibland mitt husfolk, den kan jag ge dig.

Kung Helge hade avböjt Frithiofs erbjudande om samarbete mellan förtjänsten och börden. När sedan landet hotas av kung Ring, vägrar Frihiof förolämpad att hjälpa. Genom sin oförståelse för Frithiofs krav, genom sitt starka hävdande av bördens rätt störtar Helge sitt land i fördärvet.

Frithiof å sin sida ådrager sig skuld genom sin hänsynslöshet mot den levande traditionen; han bryter Balders fred och råkar tack vare sitt övermod sätta eld på hans tempel. Han försonar sitt brott, och i dikten »Försoningen» talar Balders överstepräst om försoningens innebörd. Han förklarar striden mellan Frithiof och kung Beles söner.

Du hatar Beles söner. Varför hatar du?
 At sonen av en odalbonde ville de
 ej ge sin syster, ty hon är av Semings blod,
 den store Odenssonens; deras ättartal
 når upp till Valhalls troner, det ger stolthet in.
 Men börd är lycka, ej förtjänst, invänder du.
 Av sin förtjänst, o yngling, blir ej mänskan stolt¹
 men endast av sin lycka; ty det bästa är
 dock gode Gudars gåva. Är du själv ej stolt
 av dina hjältebragder, av din högre kraft?
 Gav du dig själv den kraften? Knöt ej Asa-Thor
 dig armens senor fasta såsom ekens gren?

— — — — —
 din förtjänst därav
 är större ej än kungasonens av sin börd.
 Fördöm ej andras stolthet, att ej din fördöms! —

Det råder naturligtvis ingen som helst tvekan om att Tegnér i Frithiofs saga har gett ett uttryck åt sina konstnärliga idéer, sin filosofiska åskådning och sin tids uppfattning om vikingatiden. Men man kan också betrakta Frithiofs saga som tidsdikt ur en annan synpunkt, och denna synpunkt

¹ Jfr dikten »Till Lunds universitets kansler H. E. greve L. von Engeström» (1816):

Och närmast till tronen steg du att försona
 förtjänst och lycka en gång i vår bygd.

torde vara väsentlig. I det föregående ha citaten utvalts med avsiktlig ensidighet. Inte desto mindre: Frithiofs strid med kung Beles söner är förtjänstens strid mot börden. Försoningen slutes inte blott mellan Balder och Frithiof utan också mellan revolution och reaktion, två olika sociala åskådningar; den gäller inte blott »religionen», utan också »statsläran».

En sådan sentens som »yvs ej av fädrens ära, en var har dock blott sin», framstår för det tjugonde århundradets människor som en pregnant formulering av en självklar tanke. För Tegnér's samtid tedde sig saken annorlunda. Genom att hävda den personliga duglighetens rätt hade Tegnér engagerat sig i kampen för den franska revolutionens sociala idéer. När han i den sista romansen låter börden och förtjänsten försonas, anvisade han den lösning av de sociala problemen, som var den naturligaste för 1820-talets Sverige. Ordet och begreppet »Försoning» hade ett starkt associationsinnehåll för Tegnér.

Att stämpla Frithiofs saga som en medveten social tendensdikt, vore givetvis felaktigt¹. Men man kan lämna frågan öppen, huruvida icke dess snabba och bestående framgång kan förklaras ur det faktum, att den var en dikt om kvinnan av börd och mannen av folket. För majoriteten av läsarna var den nordiska renässansen, romantikens estetiska teorier och diktens poetiska fulländning subtiliteter. Frithiofs och Ingeborgs kärlekssaga var för dem en romantiserad skildring av tidens politiskt-sociala fråga inte utan jämförelsepunkter med vad Beaumarchais' Figaros bröllop, i ett större sammanhang, hade varit för sin tid.

¹ Utan blick för sammanhanget mellan Frithiofs saga och Tegnér's egen tid har Theodor Hagberg i »Om Frithiofs saga som svensk nationaldikt» ytligt berört det sociala momentet i dikten: »Frithiofs och Ingeborgs kärlek kunde sålunda genomgå hela dikten såsom en visserligen nödvändig, men dock underordnad beståndsdel, i vilken med de många kollisioner, som äro en följd av kärleken, det nordiska hjälte- och medborgarlivet visade sig från en ganska viktig sida i förhållandet mellan konungslighetens höghet och en överlägsen ofrälse mannakraft, i den verkliga förtjänstens kamp med börden och bådas försoning».

Vid riksdagen 1828—1830 återlämnade oppositionens ledare, Carl Henrik Anckarsvärd, sin riddarhuspolett och förklarade, att inom den svenska fyrståndsriksdagen hade han inga möjligheter att förverkliga sina idéer. I samråd med Johan Gabriel Richert författade han ett förslag till ny riksdagsordning, som radikalt bröt med samförståndspolitiken. Den projekterade riksdagen skulle såsom dominerande element ha medelklassen. Med detta förslag hade den svenska politiska diskussionen förts in på samma banor som i England och Frankrike. Politiken blev en social maktfråga. Därmed var försoningen mellan l'ancien régime och den franska revolutionen en from önskan.

Året efter riksdagens slut författade Tegnér dikten »Napoleons grav». Där konstaterar han försoningspolitikens bankrutt.

Det var hans storhet, att han ville
förena vad dock söndras skall,
det gamlas och det nyas snille;
det var hans storhet -- och hans fall.

De bägge böjas ej tillsamman,
de sprungo sönder i hans hand,
och snart igen upplågar flamman
av deras strid kring hav och land.

Det är en helt annan Napoleon än i »Hjälten». Förskjutningarna äro karakteristiska för förändringarna i Tegnér's politiska åskådning. Napoleon är icke mera frihetens heros. I likhet med prinsessan Josefina är han nu bliven försonaren mellan det gamla och det nya¹. Men förhoppningarna från talet på Oscarsdagen ha grusats. Försoningen är omöjlig.

Tegnér nöjde sig emellertid icke med ett negativt konstaterande av faktum. Han tog ställning i striden. I skoltal, i dikter vid skilda tillfällen, t. ex. hälsningsdikten till C. A. Agardh vid dennes inträde i Svenska akademien, i konsistoriebetänkanden formade han våldsamma diatriber mot »det nya», d. v. s. mot medelklassens emancipationssträvanden

¹ Jfr. sid. 216.

och hela den liberala idévärld, som sökte att trycka sin prägel på statens och samhällets olika livsyttringar. Det var ingen rikt nyanserad bild av liberalismen, som Tegnér skapade. Han karakteriserade den monotont såsom en lumpen utilitaristisk massrörelse utan sinne för livets högre värden och ängsligt vakande över att inga stora individer höjde sig över jämnstrukenheten.

De våldsamma anfallen mot liberalismen under 1830-talet väckte förvåning. Under sin föregående produktion hade Tegnér visat sig ha sympatier för de liberala idéerna och ännu under sina sista levnadsår prisar han Karl XIV Johan för hans bragder, som voro av högre rang än börden. Men de drag, som Tegnér under 1830-talet förlänade liberalismen, förete stora likheter med den reaktion, som under 1810-talet var föremål för hans hat. I båda fallen riktar han sig mot massrörelser. I båda fallen är det omsorgen om de stora individernas fria utveckling, som betingar hans ställningstagande. Men den frihet, som Tegnér under 1810-talet hade kämpat för, hade blivit ett slagord i en samhällsklass politiska strävanden. »Dagens infusionsdjur leka frihet». Så förvann Tegnér vilja att försona »det gamla och det nya». Den utpräglade individualism, som var ett av de starkast verkande fermenten i Tegnér politiska åsiktsbildning, tvingade honom att skifta parti. Han kom att under 1830-talet ägna den hyllning, som han i de yngre mannaåren nedlagt inför »Hjälten» Napoleon, åt bålverken mot den framstormande liberalismen, den svenska politikens och den svenska kulturens dii minores.

Nils Holmberg.